

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף לט

עיונים על הדף

לחם משנה

הטור (ס' רעד) העתיק את הגמ' לפנינו כמעט כצורתה, בוצע על שני ככרות דכתיב (שמות טו, כב) "לקטו להם לחם משנה" ואמר רב אשי חינא לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא. פירוש אוחז שתיים ביזו ובוצע מהאחת. ומוזה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה מפני שנראה כמחבב סעודת השבת שחפץ לאכול בה הרבה ולא מחזי כרעבתנותא כיון שאינו עושה כן בחול. עכ"ל. בגמ' שנזכר הלכה זו, מבואר שדעת רבי אבא מחמת הפסוק "לחם משנה" דבעינן לבצוע על ב' ככרות. אולם דעת ר"כ שלקיסה כתיב בה תרי ולא לגבי הבציעה. אולם מבואר ש"רב זירא בצע אכולה שירותא אמר ליה רבינא לרב אשי ורבי מתחזי כרעבתנותא א"ל כיון דכל יומא וכו'". נחלקו הראשונים מה עשה רבי זירא דבצע "אכולה שירותא".

של עירוב תבשילין לא בוצעים עליה כמזיד שבת על ב' ככרות אלא משמרים אותה עד סעודה שלישית כדי שנעשה בה עוד מצוה. ודו"ק.

ומעתה, צ"ע על דעת הגרש"ז אוירבעך זצ"ל הובא בשכ"כ (פרכ בערה לה) שנקט שהנוהגים כדעת המהרש"ל לבצוע בכל סעודה על ב' ככרות כמבואר במ"ב (דע"ז) הנוטים לקדמו לבצוע על הככר דעירוב תבשילין בליל שבת. ע"כ תו"ד. ודבריו צריכים תלמוד, כמבואר הרי אף לדעת המהרש"ל שהביאו הט"ז והמג"א והמ"ב נראה ברור שנעשית בו מצוה אחת יעשה בו עוד מצוה עדיף על פני המעלה של לבצוע בכל סעודה על ב' ככרות.

(ויש לעיין עוד ברמ"א בהלכות עירובין שצד, ב. ושם בט"ז. וצריך להשכיל מדוע שם נקט רק שיבצע בבוקר ולא בסעודה שלישית.)

סיכום הדף

נושא היום: זית. עדיפות חביב, שלם, חשוב. צורת בציעת הפת. לחם משנה

ביאר רבי זירא לרבי ירמיה, ריו"ח אכל זית וברך עליו ברכה ראשונה ו**אחרונה**, ולא היה חסר לו בשיעור של כזית, **כיון** שהאמור בשיעור 'כזית' הוא זית בינוני וריו"ח אכל זית גדול, שאף לאחר הוצאת הגרעין נשאר בו שיעור [1]. זית זה נקרא '**אמור' וביאר רבי אבהו** ששמו 'אברות' או '**סמורס'**, ונקרא '**אמור'** שאגור שמון בקברו.

שע הפתא בר קפרא ישוב לפניו, הביאו לפניהם כרוב, דורמסקין, ופרגיות, **בר קפרא** התייר לתלמיד לברך [2], **וברך** על הפרגיות שהכל, **לגלג** חברו. **כעס בר קפרא, על המלגלג**, שהרי חברו ברך על חביו. **ועל המברך**, שהיה לו לשאול את בר קפרא. **ושני התלמידים** לא הוציאו שנתם. **ומבאר הגמ'** שהם חלקו מה מברכים על הכרוב השלוק, **המברך סבר** שברכתו שהכל ולכך חביב עדיף, **והמלגלג סבר** שברכתו אדמה, א"כ היה לברך על השלוקות. **זוחה הגמ'**, כ"ע סברו שעל שלקות ופרגיות מברכים שהכל, **וחלקו** האם **חביב** עדיף [3], או דבר **שמזין** ככרוב עדיף.

אמר רבי זירא, שהיינו אצל ר"ה חתך ראשי לפת לחתיכות גדולות ו**בירכו** בפה"א, ו**כאשר** חתך לחתיכות קטנות בירכו שהכל. **כאשר באנו לרב יהודה** אמר לנו שאף על חתיכות קטנות מברכים אדמה כיון שהחיתוך לא משקלל אלא ממתק.

אמר רב אשי שהיינו **אצל רב כהנא**, תבשיל של תרדון שאין בו הרבה קמח, בפה"א. ואם יש בו הרבה קמח, מברך מזונות. ו**אח"כ חזר בו** ואמר שתמיד מברך בפה"א, **היות** והקמח ניתן לדבק ולא לטעם.

אמר רב חסדא תבשיל של תרדון, יפה ללב, לעניים ובדאי שטוב לבני מעיים, **אמר אביי** וזה דווקא באופן שהתבשל והשמיע קול 'תוך תוך' בשעה שהתבשל.

אמר ר"פ, מי בישול של תרדון, לפת, וכל הירקות המתבשלים, ברכתם ככרות הפרי [4]. **והסתפק** לגבי '**שבת'** היות ויש שמבשלים אותו לטעם ויש להעביר זוהמה, **והוכיח** מהלכות תרומה ושיעוריה לתת טעם וברכתו אדמה.

אמר רב חייה בר אשי, יכול לבצוע את הפת עוד לפני סיום ברכת המוציא. **ואילו לרבי חייה** מסיים את בציעת הפת בשעה שמסיים הברכה. **שאל רבא** מה התועלת לרבי חייה, הרי סוף סוף הברכה מתמיימת על פת חתוכה בדיוק כדבר בר חייה בר אשי. **אלא ביאר רבא** שמברך המוציא, ואח"כ בוצע. **ונהרדעי** נהגו כרבי חייה. **וחכמים** נהגו כרבא. **אמר רבינא** שאמר לו אמו שאביי נהג כרבי חייה שצריך שתכלה הברכה עם הבציעה, **והבני** עשו כרבא. **והלכה פוסקת הגמ'** כרבא שמברך ואח"כ בוצע [5].

חתיכות פת, ופת שלמה, **לר"ה** מברך על החתיכות ופוסט את השלם. **לריו"ח** מצוה לברך על השלם [6]. **אבל** פת **חמישים פרוסה** ופת **שעורים שלמה**, מברך על החמישים ופוסט את של שעורים [7]. **אמר רב ירמיה בר אבא** שהדבר תלוי במחלוקת תנאים לגבי הלכות תרומה, לרבי יהודה, מפריש בצל גדול חציו [8]. ולרבנן יפריש קטן שלם [9]. **והבינו** שנחלקו אם שלם עדיף או חשוב עדיף. **ודחו**, שבמקום שיש כהן בודאי יתן את החציו, **ונחלקו** במקום שאין כהן ובשני שמא יתקלקל הגדול החציו, **אבל בברכה לכ"ע** יברך על החיטה אף שהיא פרוסה. **וכן חייבו** שנחלקו רבנן ורבי יהודה אם תורם מזבד המתקיים או מהיפה. **אמר רב"ז** ירא שמים יצא חובת שניהם כמו **מר בנו של רבינא**, נטל את הפת החצויה והניחה בשלמה וברך על שניהם [10]. **אחד מן החכמים שהיה לפני רב"ז** הניח פרוסה בתוך שלמה וברך, **ושאלו רב"ז לשמו**, ואמר לו '**שלמן**', אמר לו 'שלום אתה ושלמה משנתך ששמת שלום בין התלמידים'.

אמר ר"פ בליל הסדר לכ"ע מניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע, **משום** 'לחם עוני', ודרכו של עני לאכל פרוסה [11].

אמר רבי אבא, בשבת חייב אדם לבצוע על ב' ככרות משום 'לחם משנה'. **אמר רב אשי** שראה את רב כהנא נוטל ב' ככרות ובוצע על אחד. **רבי זירא** היה בוצע שיעור לחם לכל הסעודה, **וביאר רב אשי לרבינא**, שאין זה נראה כרעבתן כיון שעושה כן רק לכבוד שבת.

רב אמר ורב אסי, ברכו המוציא על הפת של העירובי חצירות, **ואמר** כיון שנעשה בו מצוה אחת, נעשה בו עוד מצוה.

הארות

[1] ביאור תו"ה"ה בצר, לגבי ברכה ראשונה לא צריך שיעור, אלא לגבי ברכה אחרונה. ולדעת ר"י בורא נפשות מברכים אף על פחות משיעור ודחו דבריו, והאריכו עוד בהלכות 'בריה' ועי' עוד בדבריהם שהאריכו ביסודות אלו של ברכה אחרונה. [2] הכריחו תו"ה"ה נתן, שמדובר בברכה ראשונה. [3] בתו"ה"ה חביב, סידרו ענין קדימה בברכות, ב' פירות לפני חביב עדיף. קודם קודם אדמה אפילו שהכל חביב. ואם לפני פירות שברכותיהם שוות ויש ביניהם מין שבעת המינים, קודם מין ז'. [4] ביארו בתו"ה"ה מ"א, אפילו יש רק מים מברך אדמה, ויש לחלק בין זה לסחיטה שמברך שהכל היות והיא זיעה בעלמא. [5] ביאור תו"ה"ה והלכתא, שלא יפריש את הפת על סיום הברכה. ואם מברך בעוד הפת שלמה למרי הרי יש הפסק בין הברכה לאכילה. אבל בשבת צריך לחם משנה ולכן לא יכול לבצוע קודם ועי' בדבריהם. [6] עי' ברש"י ד"ה פתיחתו, ובתו"ה"ה מברך, מה הדין אם החתיכות יותר גדולות מהשלם. ועי' במה שנחלקו. [7] עי' בתו"ה"ה אבל, מה מקדים במין אחד, ומה מקדים אם יש פת עכ"ל. [8] עי' בתו"ה"ה כתנאי ומדוע חצי בצל גדול עדיף. [9] עי' בתו"ה"ה ומה, מה המקור לשלם. [10] איך בוצע, עי' בתו"ה"ה מניח. [11] צורת בציעת המצות ואופן הברכה על הפרוסה והשלמה, עי' בהרחבה בתו"ה"ה הכל מודים.

דעת רש"י, פרוסה גדולה שהיה לו די בכל הסעודה. דעת הרשב"א ורב האי גאון, שבצע על ב' הככרות שהיו לפניו. ביאר הב"י שדעת הטור וכן הרמב"ם שהכרעת ההלכה היא כרב זירא ואליבא דרש"י שצריך לבצוע פרוסה גדולה שתהיה לו לכל הסעודה. ולא נוגד כרעבתנותא כאמור שאינו עושה כן בחול א"כ מוכח שילתא לדכבוד שבת קא עביד.

נוקט הב"י שח"ש לנהוג כב' הפירושים לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה וגם לבצוע על ב' ככרות של הלחם משנה לחתיכות, כדי שיאכלו כל המסובין מאותם ככרות. ועל כל פנים יהא נוהג כן בסעודת הבוקר דכבוד יום וכבוד לילה, כבוד יום קודם. ועל זו הדרך הביא בדרישה שמהאי טעמא נהג מו"ר לבצוע בשחרית בשבת לתרוויהו ולא עביד הכי בליל שבת כיון דכבוד יום קודם לכבוד לילה וטפי צריך לחבב סעודת שבת בשחרית מבלילה.

בקרבן נתנאל על הרב"ש בפרק כל כתבי (על דף קיז, ב אות ד) הביא את דעת המהרש"ל שצריך לבצוע על ב' ככרות ואומר הקרבן נתנאל וכן אני נוהג. וכן הביא שם המהרש"ל עצמו (נהג' לש"ס בחכמת שלמה) בשם הרשב"א דבעינן לבצוע על ב' ככרות. וכן הביא המג"א (רעד, א) את המהרש"ל והשל"ה שנהגו לבצוע על ב' ככרות.

מחן בשו"ע (ס' רעד סק"א) נמשך אחר דעת הטור וכביאור רש"י בדעת רבי זירא, וז"ל 'בוצע על שתי ככרות שאוחז בידו ובוצע התחתונה' במאר במ"ב (סק"א) שהרי לא נאמר לחם משנה אלא בלוקיטה. והביא המ"ב שהמהרש"ל והשל"ה נהגו כדעת הרשב"א וכן הסכים הגאון לבצוע על ב' ככרות. ואומר המ"ב מי שמקפיד על הוצאה עושה ג' חלות גדולות וג' חלות קטנות ובכל סעודה בוצע על גדול וקטן. אולם מסיים המ"ב והעולם נהגו כשו"ע.

ב' מצוות על לחם משנה

וזכר בגמ' שרב אמר ורב אסי, ברוכו על פת של עירוב חצירות ואמרו כיון שנעשה מצווה אחת יש לעושה תבשילין פת עוד מצווה.

כתב המחבר בהל' עירוב תבשילין (תקכז, טו) "לאחר שהכין צרכי שבת יכול לאכלו" עכ"ל. כתב הבאר היטב (אות יד) ומ"י יניח אותו ללחם משנה בערבית ובשחרית ולמנחה יבצע עליו כמ"ש בסק"ב. עכ"ל. ושם בסק"ב הביא מהמהר"ל שהיה בוצע עליו בסעודה ג' היות ונעשתה בו חדא מצוה ליעביד בה מצוה אחריתא. וכן הביא במג"א (סק"א) וכן כתב במ"ב (סק"א) מ"מ לכתחילה נכון שיניח אותו ללחם משנה בערבית וכתב במנחה יבצע עליו דמיון דאיתעביד ביה חדא מצוה וכו'. וכן כתב שם (סק"א).

עתה אנו צריכים להשכיל בב' העניינים בבת אחת, הרי התבאר לעיל יש שיטות שבוצעים בכל סעודה על ב' ככרות, א"כ הא"כ ינהג עתה בפת של העירוב תבשילין.

לפום ריהטא היה נראה, כל מה שסתמו הבאר היטב והמ"ב בהל' עירוב תבשילין לשמור על פת העירוב עד סעודה שלישית, זה מחמת נוקט המ"ב בהל' שבת שנהגו העולם כדעת השו"ע וכביאור רש"י בסוגיא, שאין צורך לבצוע על ב' ככרות וסגי בבציעת ככר אחד ושתספיק הפרוסה לכל הסעודה. לכן ככה"ג ששבת אחר היו"ט ויש לו פת של העירוב תבשילין העניין של נעשית בו מצוה פעם אחת ויסיף ויעשה בה עוד מצוה חשוב טפי מלבצוע על ב' ככרות, שהרי בין כך נהגו העולם כדעת השו"ע ודלא כדעת הרשב"א המהרש"ל השל"ה והגאון.

עדיין יש מקום לעיין למי שנהגו בכל שבת ושבת ע"פ דברי המהרש"ל והשל"ה כאמור שבוצע על ב' ככרות, א"כ אף בשבת שאחר היו"ט היה לו לבצוע כבר בליל שבת על ב' ככרות ואחת מהם היא פת העירוב תבשילין דווקא המ"ב שכתב שהעולם נהגו כשו"ע לבצוע על פת אחת בכל שבת לא הזכיר עניין זה בשבת שאחר היו"ט. אולם לפום ריהטא דאיתנין למנחה של המהרש"ל והשל"ה לשיטתם צריכים היו לבצוע אף ככה"ג על ב' ככרות.

אולם עיניין בט"ז (תקכז, יד. וכן במג"א ובשעה"א אות ע. אולם בט"ז הדברים ברורים) וז"ל כתב רש"ל מיהו היה מנהג מו"ר"ם להניח הככר תחת המנחה בליל שבת ובמחרתו ובסעודה ג' היה בוצע עליו כיון דאיתעביד בה חדא מצוה וכו' עכ"ל. מבואר להדיא בדברי הט"ז שנעשית בו מצוה אחת עדיף טפי מהעניין של לבצוע על ב' ככרות בכל סעודה. דהרי מרא דשמעתא המובא בפוסקים לבצוע על ב' ככרות כי כך נהג מהרש"ל וכו' והוא עצמו אמר שבשבת אחר היו"ט שיש פת